

FÖRHANDLINGAR

Nationalekonomiska Föreningen

1992-01-15

Sammanfattade och redigerade av civ ek JONAS NIEMEYER
och ekon dr STEFAN LUNDGREN.

Ordförande: professor Eskil Wadensjö.

Inledare: finansminister Anne Wibble, docent Hans Tson Söderström och fil dr Nils Lundgren.

Övriga debattdeltagare: Danne Nordling och Rolf Englund

Finansplanen och den ekonomiska politiken

Eskil Wadensjö:

Jag vill hälsa alla välkomna till kvällens debatt med finansminister Anne Wibble. Att bjuda in landets finansminister att försvara finansplanen inför Nationalekonomiska Föreningen har mycket gamla traditioner. Sedan 1936 har man varje år, utom 1947 och 1983, haft en diskussion om finansplanen. Det var Ernst Wigforss som började 1936. Man kan dock gå ännu längre tillbaka. 1926 var det första året finansministern presenterade budgeten och finansplanen i Nationalekonomiska Föreningen och även då var det Ernst Wigforss som presenterade finansplanen. Det går dock att gå ännu längre tillbaka i tiden. Första gången är när Gustav Cassel talade om finansplanen och det ekonomiska läget den 29 januari 1918. Den som diskuterade finansplanen med Gustav Cassel, den gången, var finansminister F V Thorsson. Sammanfattningsvis kan man mycket väl hävda att denna debatt har långa traditioner. Vi ska i år, som man har gjort under merparten av de senaste åren, låta finansministern presentera finansplanen innan vi släpper in opponenterna som

i år är två, nämligen Hans Tson Söderström och Nils Lundgren. Jag lämnar ordet till finansminister Anne Wibble.

Anne Wibble:

En diskussion om den ekonomiska politiken och utvecklingen i Sverige brukar nästan alltid börja med den internationella ekonomiska bilden. I årets finansplan spelar denna en relativt underordnad roll, vilket förvånat några, särskilt med hänsyn till att osäkerheten i den internationella konjunkturutvecklingen tycks vara osedvanligt stor. Utgångspunkten i finansplanen – liksom i höstens proposition – är att det finns ett antal strukturella problem och brister i den svenska ekonomin som måste åtgärdas, och då blir bedömningen av utlandskonjunkturen något mindre viktig.

Övergripande mål

Tyngdpunkten i den ekonomiska politiken ligger alltså på förslag till strukturella förändringar. Det är också några sådana som jag skulle vilja diskutera i kväll.

Kravet på strukturella förändringar är motiverat av två övergripande uppgifter för den ekonomiska politiken. Den första är att öka tillväxt- och utvecklingskraften i ekonomin. Tanken är att politiken skall förbättra förutsättningarna för arbete, sparande och företagande och därigenom lägga grunden för stigande sysselsättning och ökande inkomster; skapa förutsättningar för tillväxt, kort sagt.

Den andra övergripande uppgiften, som i och för sig följer av den första och som genomsyrar hela finansplanen, är att säkra en varaktigt låg inflation. Denna uppgift bygger på en nuvarande och framtida fast växelkurspolitik och en stram finanspolitik. Eftersom en del för företagande och sparande strategiska skatter måste sänkas nödvändiggör detta en mycket restriktiv utgiftspolitik. Konjunkturedgången i sig försvagar också budgeten.

Man kan beskriva uppgifterna på olika sätt. Ett sätt är att säga att Sverige under de närmaste åren måste klara övergången från en stagnerande höginflationsekonomi till en växande låginflationsekonomi utan att hamna i en situation med permanent hög arbetslöshet. Andra länder har redan klarat denna övergång från hög inflation till låg inflation, men de har samtidigt fått en mycket hög och permanent arbetslöshet.

En sådan situation är inte acceptabel. Jag är emellertid optimistisk. Det finns flera indikationer på att löneanpassningen kan ske utan katastrofala ökningar av arbetslösheten, och vi har dessutom en aktiv och väl fungerande arbetsmarknadspolitik.

Lönebildningen

Det pågår en del tankeverksamhet utöver det som beskrivs i finansplanen just i fråga om arbetsmarknadspolitikens långsiktiga inriktning. De krav vi måste ställa är att den skall motverka skadlig och improduktiv utslagning av människor, att

den skall ha positiva effekter på lönebildningen, att den skall underlätta rörlighet i flera dimensioner och att den skall vara kostnadseffektiv. Det är därför inte helt lätt att hitta en snabb och enkel lösning på detta problem.

Ett viktigt led i detta arbete är utformningen av arbetslöshetsförsäkringen som bör ha självrisk, bli generell och samtidigt undvika inlåsning. Vi måste också behålla och utveckla de incitament till ett aktivt arbetssökande som finns i den sk arbetslinjen. Vi måste tex vara beredda att pröva ersättningsnivåerna för personer i olika typer av arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att få en arbetsmarknadspolitik som bättre uppfyller de fyra ovan nämnda kraven.

Vad gäller själva lönebildningen kan man konstatera att den svenska arbetsmarknaden förefaller vara mer flexibel än i de flesta andra länder. Beräkningar i den preliminära nationalbudgeten tyder tex på att löneökningarna 1993 borde bli låga. Av samma beräkningar framgår också att det knappast är Rehnbergs inverkan som ger låga löneökningar i år utan det är en konsekvens av arbetsmarknadsläget och övriga ekonomiska förutsättningar.

Jag bedömer också att kompensationskrav och liknande inför förhandlingarna nästa år dämpas av att avmattningen på arbetsmarknaden är mycket mera spridd än tidigare. Vi har under den senaste tiden också sett reala lönesänkningar inom vissa områden. Det är därför mindre troligt att vissa nyckelgrupper kan få spektakulära löneökningar, som sedan skulle spridas till resten av arbetsmarknaden.

Dessutom utgår jag från att arbetsmarknadens parter har insett att löneökningar som förstör konkurrenskraften inte kan kompenseras av staten utan början av dem får bäras av företagen och löntagarna själva. Det ligger därför i deras eget intresse att undvika en sådan utveckling. Den fasta växelkursen ligger fast och någon offentlig sysselsättningsexpansion kommer inte i fråga. En viss per-

manent minskning av byggsektorns storlek till en mer normal nivå talar också för att den inte bör få samma inflationsdrivande roll som den ibland haft förut.

Det nya, förutom lönedämpningen, är att inflationsförväntningarna har dämpats kraftigt hos hushåll och företag, men för att dämpningen av inflationen ska vara trovärdig och varaktig krävs naturligtvis mer än en väl fungerande lönebildning. Minst lika viktigt är att få upp produktiviteten i samhället. Här finns ett antal förslag som är långsiktigt mycket viktiga, men som inte uppmärksammats så mycket som jag tycker att de förtjänar. Det handlar om avregleringar och främjande av konkurrens.

Text aviserar slopat arbetsförmedlingsmonopol, liberalisering av regler för inrikesflyget och transportsystemet i övrigt, förändringar inom utbildningssystemet och ett antal förändringar inom olika offentliga regelsystem för offentlig konsumtion och produktion. Avskaffande av *Lex Pysslingen* ger kanske inte så stora omedelbara effekter men är viktigt därför att ett helt nytt område öppnas för konkurrens och nyetableringar. Avregleringen inom byggsektorn och förändringen i Plan- och bygglagen för att främja konkurrens vid butiksetableringar är andra exempel. Fler kommer att droppa in till riksdagen successivt. Denna typ av strukturella förändringar ger inte så stora rubriker i medierna men för den ekonomiska politiken och för ambitionen att verkligen varaktigt sänka inflationstakten är ökningen av produktiviteten självklara och nödvändiga inslag. De är också självklara delar av en liberal politik för att ge konsumenterna ökad makt och valfrihet, vad gäller både privat och offentligt finansierad konsumtion.

Transfereringssystemen

De flesta andra strukturella förändringar som föreslås hänger ihop med finanspolitiken. Vi föreslår ett antal strategiskt vä-

sentliga förändringar för att bryta kostnadsexpansionen i de offentliga transfereringsutgifterna. Statens totala transfereringsutgifter (inklusive socialförsäkringarna) i fasta priser med index 100 för 1980 faller med 1,6 procentenheter från 123,6 1991 via 122,6 1992 till 122,0 1993. Detta kan synas marginellt men är i praktiken en mycket stor förändring och faktiskt ett trendbrott. Tidigare har vi sett kontinuerliga öknings. Förslagen som ligger bakom detta viktiga trendbrott är tämligen välkända. Det gäller sjukförsäkringen, arbetsskadeförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och pensionerna. Det som varit mest oväntat är förmodligen förslaget att avskaffa systemet med delpension. För den som vill eller måste trappa ned av medicinska skäl finns fortfarande förtidspension, och önskemål om flexibilitet tillgodoses genom möjligheten att ha sk förtida uttag av folkpension och ATP. Den som vill trappa ner successivt av andra än medicinska skäl måste således i fortsättningen betala detta själv, vilket jag anser helt rimligt.

För det egentliga pensionssystemet pågår ett arbete med att få en närmare koppling mellan erlagda avgifter och erhållna förmåner samt att uppmuntra långsiktigt privat sparande. Delpensionen är ett exempel på ett system där det helt saknas koppling mellan betalning och förmån.

Gemensamt för förändringarna i transfereringssystemen är att systemen framöver skall ge rimliga ekonomiska incitament där en viss självrisk är ett viktigt inslag. För folkpartister faller det sig lätt att inte bara ändra skattesystem utan även transfereringssystem så att det skall löna sig att arbeta och spara. Det är denna princip som ligger till grund för översynen av socialförsäkringssystemen.

Vi föreslår minskningar av ett antal transfereringar, bl a slopat bidrag till företagshälsovården, till fackliga organisationer, till studieförbund och till kommunsektorn. Men inte bara transfereringsut-

gifterna utan även utgifter för egentlig of-fentlig konsumtion måste behandlas restriktivt. Valet av förslag speglar både ekonomisk insikt och politiska prioriteringar, där de senare utgår från önskemålet att lagga pengarna på det som är viktigast. Det gäller dels ett antal tillväxtfrämjande åtgärder inom utbildning och infrastruktur, dels ett antal socialpolitiskt viktiga områden inom vård och omsorg. Annat som är mindre viktigt får vidkännas munskningar.

Budgetunderskottets orsaker

Vi åstadkommer alltså en betydande neddragning av utgifterna. Icke desto mindre ökar underskottet och det är orsakerna därtill samt åtgärderna mot detta för budgetåren efter 1992/93 som jag tänkte ägna resten av mitt inlägg åt.

Tabell 1 Konjunktorens inverkan på statens och socialförsäkringssektorns finansiella sparande (Miljarder kr).

	1990	1991	1992	1993
Finansiellt sparande	60,4	-15,2	-33,1	-45,8
förändring		-75,6	-17,9	-12,8
Konjunkturberoende därav		-35,4	-21,2	-9,0
Inkomster		-23,7	-16,1	-5,5
Utgifter		11,7	5,1	3,5
Konjunkturrensat		-40,2	3,3	-3,8
darav kommunalskatter		-11,6	-19,2	6,5

Tabell 1 är en något utförligare variant av en av tabellerna i finansplanen. Av denna tabell framgår den ekonomiska utvecklingens inverkan på det finansiella sparandet i stat- och socialförsäkringssektorn. Detta motsvarar den del av sparandet som staten direkt beslutar över och exkluderar med andra ord den kommunala sektorn. Tabellen visar att större de-

len av försämringen i statens och socialförsäkringssektorns finansiella sparande inföll 1991. Försämringen var då drygt 75 miljarder kronor och nära hälften var konjunkturberoende.

Tabellen grundar sig på en preliminär beräkning av hur utgifter och inkomster skulle utvecklats om ekonomin vuxit enligt 1980-talets trend. Analysen håller på att förfinas men även det preliminära resultatet är intressant.

Av den konjunkturberoende försämringen i det finansiella sparandet svarar sjunkande inkomster för den större delen. Detta beror på minskade skatteintäkter som i sin tur beror på att de ekonomiska baserna utvecklas sämre i en lågkonjunktur. Det finns naturligtvis även konjunkturberoende utgiftsökningar, för arbetsmarknadspolitik och arbetslöshetsersättningar, men inkomstsidan dominerar ganska stort. Den konjunkturberoende delen av underskottet bör således försvinna av sig själv när tillväxten tar fart. Det är möjligt att det försvinner något långsammare än det uppkommit, eftersom tillväxt framöver förutsätter ett högre hushållssparande, och eftersom sparande beskattas lägre än konsumtion. Icke desto mindre försvinner denna del av underskottet när konjunktoren blir bättre.

Resten av underskottet är annorlunda, man kan kalla det konjunkturrensat eller något oegentligt strukturellt. Som synes är en icke oväsentlig del därav en effekt av vårt system för utbetalning av kommunalskatt, den tvååriga eftersläpningen. Dagens utbetalningar av kommunalskatt beror på inkomstutvecklingen för två år sedan, dvs 1990, när löneökningarna var höga. Detsamma gäller nästa år eftersom även 1991 års inkomstutveckling var ganska hög. Därefter får denna eftersläpning mycket mindre effekt på det finansiella sparandet.

Tabell 1 visar också att den försämring som sker i år och 1993 av statens och socialförsäkringssektorns finansiella spa-

rande – sammantaget ca 30 miljarder kronor – dels är mycket mindre än 1991, dels nästan helt och hållet är konjunkturberoende. Större delen av försämringen ligger även här på inkomstsidan.

Denna analys indikerar att försämringen i det finansiella sparandet för dessa två sektorer försvinner av sig själv när den ekonomiska tillväxten tar fart.

Till denna bild måste dessutom läggas kommunsektorns finansiella sparande för att få en uppfattning om förändringen i hela det offentliga sparandet. Kommunernas finansiella sparande förbättrades 1991, förbättras ytterligare 1992 och beräknas bli oförändrat 1993. Sammantaget för hela den offentliga sektorn är det konjunkturrensade underskottet väsentligt mindre än tabellens 40 miljarder kronor. Det exakta beloppet är dock svårberäknat. En slutsats av tabellen och analysen skulle kunna vara att finanspolitiken var alltför expansiv under 1991 och att den i år och nästa år är ungefär neutral.

Det kan också ha ett intresse att jämföra stramheten i den svenska finanspolitiken med omvärldens. OECD redovisar tabeller över förändringen i det sk *cyclically adjusted budget balance*. Beräkningarna är gjorda på basis av den ekonomiska bedömningen i höstens ekonomisk-politiska proposition och sedan dess har tillväxten i flertalet länder, inklusive Sverige, reviderats ned, men detta borde inte markant påverka förändringen i det konjunkturrensade underskottet.

Förslagen i finansplanen om minskade utgifter bör däremot påverka beräkningarna av det konjunkturrensade underskottet. Finanspolitiken 1992 är då ungefär lika stram som i omvärlden. Under 1993 är finanspolitiken enligt dessa mycket preliminära beräkningar dock något mindre stram i Sverige än OECDs genomsnitt och i jämförelse med genomsnittet för vad OECD kallar *smaller countries*. Detta tolkar jag som att fortsatta utgiftsminskningar krävs för kommande budgetår.

Sparandet

Man kan närma sig frågan om det strukturella underskottet i det finansiella sparandet i Sverige från ett annat håll, nämligen bytesbalansens saldo, dvs i ett sparandeperspektiv. Som framgår av *Figur 1* förbättras bytesbalansens underskottssaldo till knappt 10 miljarder kronor nästa år, dvs ca 0,6 procentenheter av BNP. Bakom denna utveckling ligger ett beräknat överskott i handelsbalansen på närmare 50 miljarder kronor som följd av en förbättring i vår relativa konkurrenskraft. Det är bra. Det speglar att ökningen i det privata finansiella sparandet är större än minskningen i det offentliga.

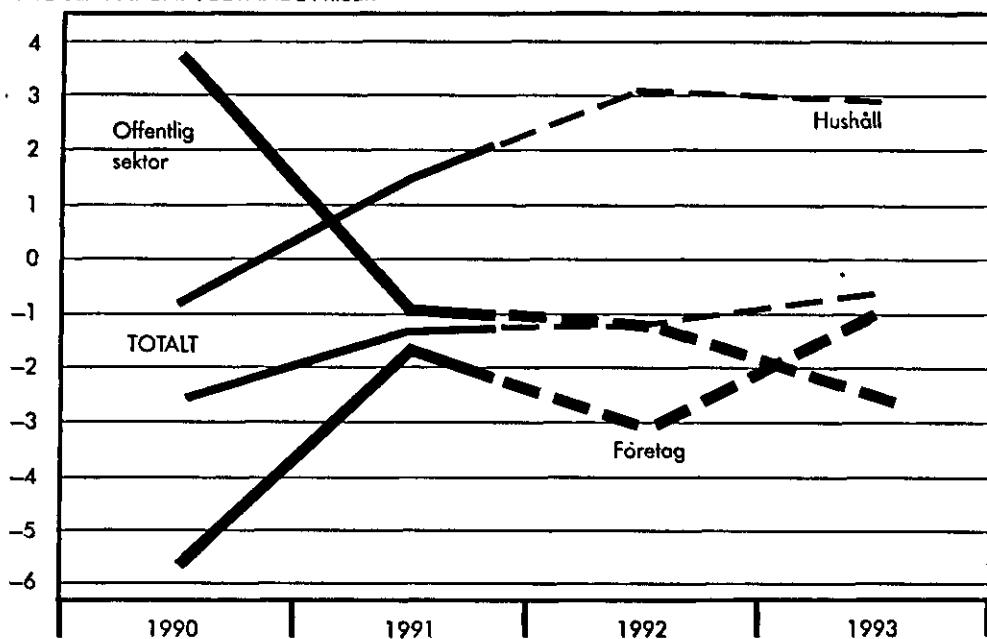
Jag är naturligtvis medveten om att förbättringen i totalkurvan delvis beror på låg tillväxt och minskande investeringar. Man kan göra olika antaganden om bytesbalansens underskott vid normal tillväxt och investeringskvot. Antag t ex att de offentliga finanserna skall visa balans, att investeringskvoten bör vara 19–20 procent, att företagssektorns sparande är minus 5–7 procent. Då måste hushållssparandet öka till 5–7 procent, dvs mer än beräkningarna för 1993 på knappt 3 procent. Det räcker med andra ord inte med en fortsatt stabilt hög nivå på hushållssparande utan det krävs en fortsatt *ökning* av hushållssparandet.

Man kan om man så vill anta att det offentliga sparandet kan visa visst underskott eftersom en del av de offentliga utgifterna är för investeringar, och då blir kravet på hushållssparandet ännu större.

Hushållssparandet är viktigt även av andra skäl än rent makroekonomiska. Privat sparande är en förutsättning för privat ägande, och privat ägande är en förutsättning för att företagande och marknadsekonomi ska fungera väl. Ett brett privat sparande motverkar koncentration i näringslivet. Privat sparande är viktigt för att öka människors oberoende av myndigheter och arbetsgivare och för att öka den enskildes frihet och trygghet.

Figur 1 Privat och offentligt sparande.

FINANSIELLT SPARANDE
PROCENT AV BNP I LOPANDE PRISER

Hur man än angriper analysen är slutsatsen att hushållssparandet måste öka ytterligare, och att denna ökning måste vara permanent. Det viktigaste instrumentet för att åstadkomma detta är troligen förändringar i pensionssystemet men även andra åtgärder som uppmuntrar privat sparande är bra. En annan möjlig slutsats är att i avvaktan på effekter av en pensionsreform måste antingen andra sparstimulanser vara betydande eller det offentliga överskottet signifikant. I annat fall får vi dras med ett betydande bytesbalansunderskott.

Det är till och med möjligt att det under en övergångsperiod, medan Sverige växlar ned till en växande låginflationsekonomi, krävs en ännu större sparandeökning för att skapa internationell trovärdighet. Sverige har ett dåligt *record* med ett bruttosparande som rasat sedan mitten på 1970-talet.

Sammanfattningsvis, har ett stort antal viktiga strukturförändringar satts i sjön,

men mycket återstår fortfarande att göra. Som jag har sagt ett flertal gånger tror jag inte på snabba klipp i den ekonomiska politiken, utan på ett långsiktigt och uthålligt arbete med strukturella förändringar. Jag tycker själv att finansplanen och budgeten både visar på en bra början och ger utrymme för en viss optimism. Det visar att det går att rätta till misstag. Jag räknar med att ha en hel del att säga om kommande förslag nästa år. Allt är inte gjort i och med årets budgetförslag.

Hans Tson Söderström:

Det ekonomiska läget

Årets finansplan innebär en markant nedrevidering av tidigare prognoser. Enligt min mening måste man dock alltså betrakta finansplanens prognoser som i allt väsentligt optimistiska.

Finansministern gör rätt i att tona ned den internationella bilden eftersom våra problem i allt väsentligt är "made in Swe-

den". Självklart spelar dock det internationella scenariot en roll för vilken utveckling vi har möjlighet att uppnå. Den internationella uppgång som alla hoppas på har vi ännu inte sett mycket av. Den väntade avmattningen i Japan och Tyskland har inträffat medan den kompenserande uppgången i USA än så länge har uteblivit. Den amerikanska ekonomin tycks ha hamnat i en *liquidity trap*, och trots kontinuerlig penningpolitisk påspädning visar den inga tydliga tecken på uppgång.

Det finns ännu större anledning att se med viss skepsis på regeringens prognoser för den svenska ekonomin. Regeringen förutspår visserligen den i särklass värsta nedgången i svensk ekonomi under efterkrigstiden, men trots detta vill jag hävda att det kan visa sig vara en i överkant optimistisk prognos.

Ett exempel rör bostadsbyggandet där regeringen förutspår en kraftig nedgång. Under 1990 påbörjades 69 000 nya lägenheter. 1991 startades 54 000 nya lägenheter. Nu säger regeringen att det 1992 ska startas 37 000 och 1993 knappt 30 000. Jag undrar om nedgången inte kommer att bli betydligt värre än så. En undersökning i SNS regi av bostadsmarknaden visar att bostadsstocken är ca 10 procent större än vad som skulle efterfrågas vid marknadspriser. Det motsvarar 10 års uteblivna bostadsinvesteringar (netto). Mot den bakgrunden och när man förväntar sig en mer marknadsanpassad prisbildning på bostäder med minskade subventioner, tror jag att prognoserna för 1992-93 kan vara tilltagna kraftigt i överkant.

Det finns även andra områden där jag vill påstå att utvecklingen kan bli avsevärt värre än den som förutses av regeringen. Kreditmarknaden är ett exempel. Med en fortsatt kraftig nedgång på bostadsmarknaden kommer naturligtvis ytterligare finansiella krascher. Jämför vi med den norska utvecklingen ser vi att vi har genomgått samma fas som under det första året av den norska treåriga nedgången av

finansmarknaderna. Vi har åtminstone två år kvar av ständigt återkommande kriser. Den senaste konjunkturbarometern antyder dessutom att vi står inför ett "fritt fall" på flera områden inom ekonomin.

Det är rimligt av regeringen att skissera ett inte alltför pessimistiskt alternativ eftersom regeringen trots allt påverkar utvecklingen. Det är dock viktigt att regeringen har en "Plan B" i rockärmen att ta till om utvecklingen blir sämre än man föreställer sig idag.

Den ekonomiska politiken

Trots den kraftiga ekonomiska nedgången bedrivs ingen konjunkturpolitik i Sverige. Regeringen hävdar att de strukturella uppgifterna är helt överordnade. Eftersom konjunkturpolitiska åtgärder på flera punkter skulle hindra de nödvändiga strukturförändringarna avstår man från att bedriva en aktiv konjunkturpolitik. Regeringen gör naturligtvis rätt när den prioriterar strukturproblemen.

Två påpekanden kan dock göras i detta sammanhang. För det första är denna inriktning inte ny. Även den förra regeringen prioriterade kraftigt strukturarbetet. Under den gångna regeringsperioden genomfördes en rad strukturella förändringar: skattereformen, EG-frågan, avvecklingen av valutaregleringen, avregleringen av finansmarknaderna, slopade livsmedelssubventioner, avreglering av jordbruket m m. Den sittande regeringen har långt att gå innan den kommer i jämnhöjd med den förra. (Jag vet dock inte om ni kommer att få lika stor hjälp av oppositionen som den förra regeringen hade.)

Det andra påpekanget jag vill göra i detta sammanhang är att avsaknaden av konjunkturpolitik inte betyder att regeringen kan bortse från effekterna av sina *egna* åtgärder på den totala efterfrågan i samhället.

Vad ekonomerna i allmänhet (och SNS Konjunkturråd i synnerhet) har predikat under senare år är att en stabil stabilise-

ringpolitik sannolikt ger ett bättre ekonomiskt förlopp än en konjunkturpolitik som aktivt försöker motverka svängningar i den privata sektorn genom variationer i skatter och offentliga utgifter. Detta betyder dock inte att man helt kan bortse från den totala efterfrågan. Istället måste regeringen balansera sina egna åtgärder så att *deras sammanlagda* effekt på efterfrågenivån i samhället blir så förutsebar och så neutral som möjligt.

Om man exempelvis vidtar åtgärder som stimulerar den privata efterfrågan så måste man naturligtvis samtidigt hålla tillbaka den offentliga efterfrågan för att undvika en överstimulans av ekonomin. Den förra regeringens syndade en hel del på den här punkten, och enligt min mening är det viktigt att markera att dessa försyndelser inte hade stöd från ekonomkåren i någon sorts allmän anti-keynesianism. Det är viktigt att den nya regeringen inte faller i samma fälla. Den här gången är risken snarare den motsatta, dvs att den sammanlagda effekten av regeringens åtgärder blir alltför kontraktiv.

Strukturproblemen

Regeringens problembild domineras alltså av strukturproblemen och inte av konjunkturproblemen. Vilka strukturproblem är det då vi står inför?

Finansplanen sammanfattar situationen så att "situationen i väsentliga avseenden är allvarligare idag än hösten 1982". Det innebär i klartext att Sverige åter är devalveringsmoget men att devalveringsvägen inte längre är öppen. Jag delar den bedömningen. Det är nödvändigt att försöka åstadkomma de strukturförändringar i ekonomin som en devalvering skulle ge, fast utan att devalvera.

Genom en devalvering vill man förändra ekonomins struktur i tre avseenden. Den syftar till att:

a) omfördela *produktionen* från den skyddade sektorn till den konkurrensutsatta sektorn,

b) omfördela *inkomsterna* från löner till vinster,

c) omfördela *resursanvändningen* från konsumtion till kapitalbildning i form av investeringar och nettoexport. Den nuvarande regeringen strävar dessutom efter att omfördela resurser från offentlig till privat sektor. Det gäller såväl produktion, inkomstbildning som resursanvändning.

Det fina med en devalvering är att den skapar förutsättningar att i ett enda slag lösa strukturanpassningarna i alla dessa tre avseenden. Devalveringen 1982 var särskilt framgångsrik när det gäller inkomstbildningen. Reallönerna pressades ned med ca 10 procent och vinstandelen i näringslivet ökade från 20 till 30 procentenheter när kapacitetsutnyttjandet började stiga:

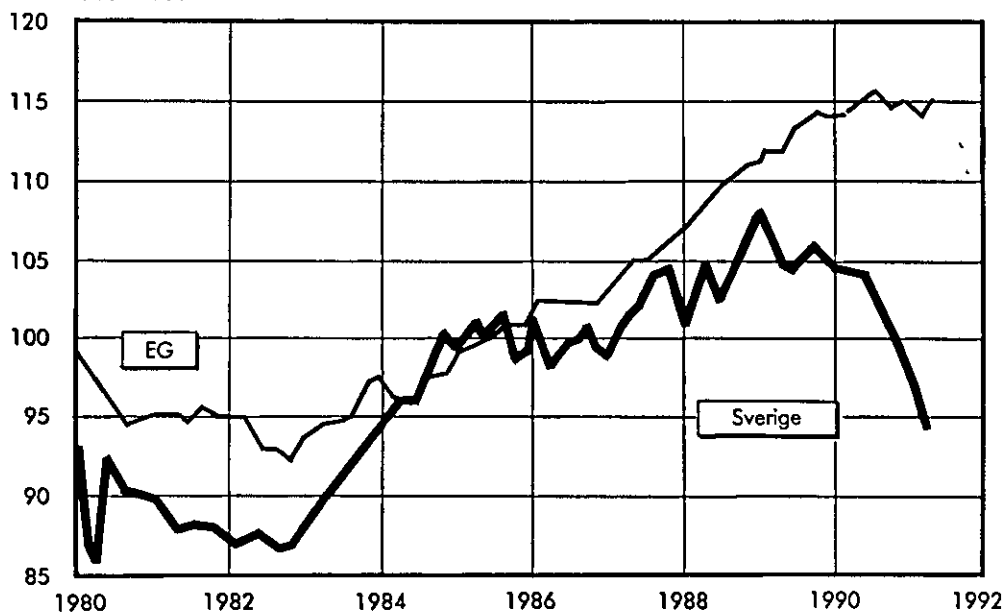
Även när det gäller resursanvändningen var devalveringen 1982 förhållandevis framgångsrik – åtminstone fram till 1985. Under denna tid hölls privat och offentlig konsumtion tillbaka, medan investeringar och nettoexport steg.

När det gäller produktionsanpassningen blev devalveringen däremot ett misslyckande, vilket Magnus Henrekson visat i sitt bidrag till den nyligen publicerade boken om 1982' års devalvering. Även om expansionsförutsättningar skapades i den konkurrensutsatta sektorn, lyckades den aldrig expandera därför att den inte kunde dra till sig kapital och arbetskraft från den skyddade sektorn. Den privata tjänstesektorn och den offentliga sektorn släppte helt enkelt inte ifrån sig några resurser till en expansionshungrig industri. Istället fick vi en kraftig överhettning.

Den sittande regeringen ska försöka åstadkomma samma strukturförändringar, men nu *utan* att tillgripa devalvering, to m utan att tillgripa den interna devalvering som näringslivet ropar på. Regeringen arbetar denna gång under restriktionen av sina stabiliseringspolitiska

Figur 2 Industriproduktionen i Sverige och EG. Säsongsrensad volymutveckling.

Index 1985 = 100

målsättningar, dvs att bekämpa inflationen och att hålla sysselsättning och budgetunderskott på en rimlig nivå. Detta skapar en rad intressanta målkonflikter.

Omfördelning från S- till K-sektor

Om vi använder industriproduktionen som mått på K-sektorns storlek, framgår av Figur 2 att omfördelningen av produktionen från den skyddade till den konkurrensutsatta sektorn hittills inte ser särskilt framgångsrik ut.

Att bekämpa inflationen enbart genom växelkurspolitiken resulterar i en alltför stor press på K-sektorn, vilket Brookingsrapporten påpekade redan 1987. K-sektorn får ensam bära bördan av inflationsbekämpningen. Receptet måste i stället vara en kombination av fast växelkurspolitik och en mycket stram efterfrågepolitik riktad mot S-sektorn. Nu får vi under hand en sådan politik och problemet blir då i stället hur vi ska få expansionskraft i K-sektorn, när expansionsutrymmet skapas.

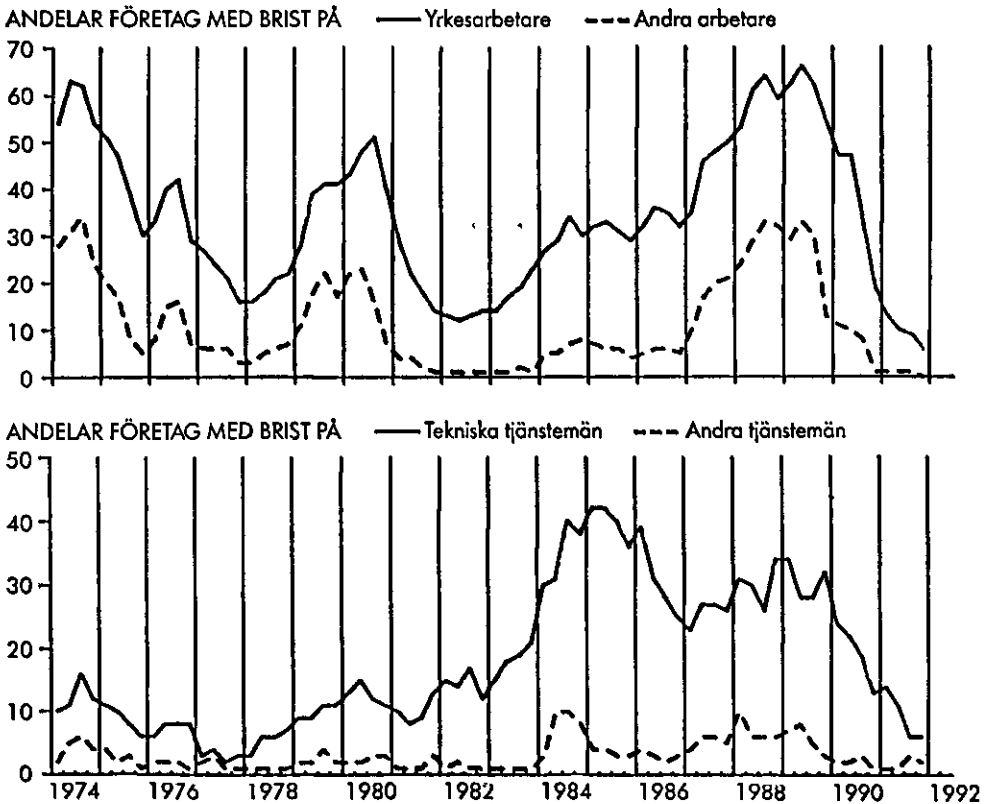
Omfördelning från löner till vinster

Expansionskraften i näringslivet beror förstås på omfördelningen från löner till vinster. Lönsamheten i K-sektorn är usel och frågan är hur vi ska få upp den.

Det är då viktigt att konstatera att marknaden, under hela efterkrigstiden i Sverige, alltid har omfördelat inkomster från vinster till löner via avtalsförhandlingar och löneglidning. En omfördelning från löner till vinster har bara kunnat ske genom devalveringar eller andra ekonomisk-politiska ingrepp. Det är i den andan som näringslivet nu argumenterar för ekonomisk-politiska åtgärder för att förbättra vinstsituationen i näringslivet.

Jag skulle vilja hävda att den sittande regeringens viktigaste trovärdighetsproblem är att visa att den kan bedriva en ekonomisk politik som leder till att arbetsmarknadens parter själva skapar en rimlig lönsamhet i K-sektorn utan ingrepp från regeringens sida: utan devalveringar, utan skattesänkningar och utan inkomstpolic. En observatör av den svenska ekonomin kan endast få förtroende för vår möj-

Figur 3 Andelar företag med brist på arbetskraft.

lighet att klara vår långsiktiga tillväxt om detta visar sig möjligt. Hittills under efterkrigstiden har det inte varit möjligt.

Personligen är jag trots allt relativt optimistisk. Vad som krävs är stora ökningar av produktiviteten kombinerade med låga löneökningar. Produktivitetsökningarna tror jag är på väg inom näringslivet. De kommer delvis automatiskt genom de kraftiga nedskärningar av arbetsstyrkan som nu pågår, inte minst på tjänstemannasidan. Jag menar dessutom att arbetet inom näringslivet för att öka produktiviteten kommer att ge goda resultat, bla därför att parterna vet att man inte längre kan lita på att det kommer några ackommoderande åtgärder via den ekonomiska politiken.

Precis som finansministern tror jag att det finns goda förutsättningar för låga löneökningar framöver oavsett hur mycket

det mullras om revanschlystnad efter Rehnberg-perioden. Det är trots allt bristen på arbetskraft, både arbetare och tjänstemän, som har det starkaste sambandet med löneutvecklingen. Av *Figur 3* framgår att det inte finns mycket grund för höga lönekrav i dagens ekonomiska läge.

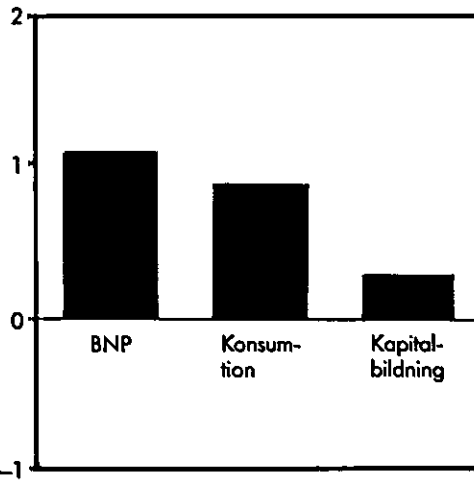
Sammanfattningsvis är jag trots allt optimistisk om möjligheterna att få upp vinstandelen i näringslivet enbart genom parternas eget agerande, förutsatt att regeringen står fast vid en icke-ackommoderande politik

Omfördelning från konsumtion till kapitalbildning

Däremot lyser omfördelningen från konsumtion till kapitalbildning med sin frånvaro under 1992 och 1993. Studerar vi den

Figur 4 Bidrag till BNP 1992-93.

Procent

Källa: PNB 1992, s 8.

aggregerade konsumtionens respektive de aggregerade investeringarnas bidrag till den förväntade BNP-ökningen under de två kommande åren framkommer under dyster bild (Figur 4). Allt eventuellt tal om den, för vår långsiktiga expansion, nödvändiga omfördelningen från konsumtion till kapitalbildning är i allt väsentligt ännu bara ord. Konsumtionens bidrag till BNP överstiger vida kapitalbildningens.

Det är tämligen naturligt att vi inte får så stora investeringar när vinsterna är under stor press. Jag är dock mer orolig för omfördelningen inom den offentliga sektorn. Ska de stora infrastruktursatsningarna som ska vara en del i krisbekämpningen klaras inom ramen för ett minskat utgiftstryck, så krävs stor återhållsamhet med den offentliga konsumtionen.

Omfördelning från offentlig till privat sektor

Därmed har jag kommit in på omfördelningen från offentlig till privat sektor. Risken här är att regeringen försöker ge till den privata sektorn utan att ta från den offentliga. Figur 5 visar skattetryck och

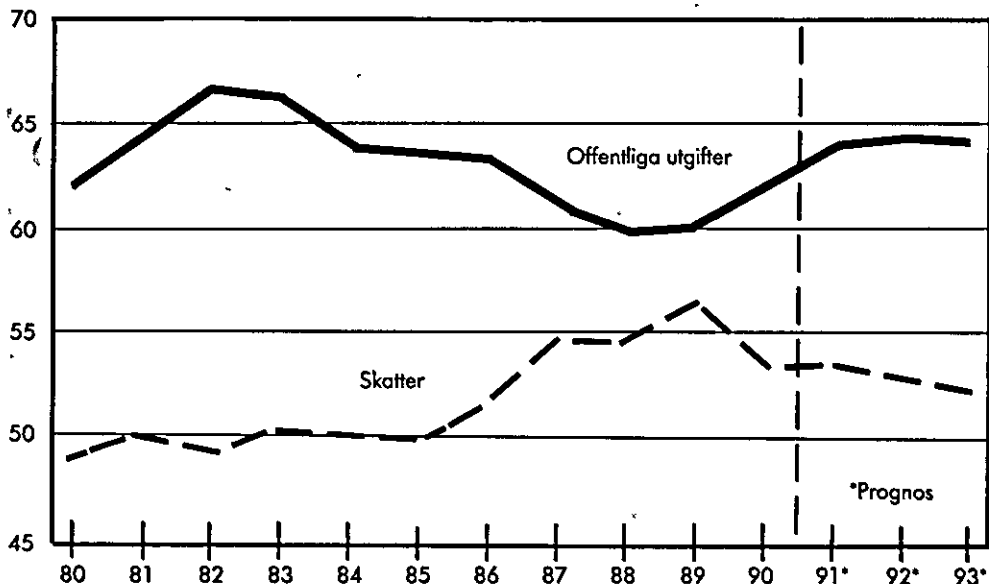
utgiftstryck som procent av BNP. Figuren är illavarslande och går stick i stäv med finansplanens retorik. Regeringen genomför utlovade skattesänkningar men är, i vart fall i dagens ekonomiska läge, inte förmögen att hålla tillbaka de offentliga utgifterna. Den offentliga utgiftskvoten är nu i början på 1990-talet mycket nära den som rådde i början på 1980-talet och som den förra regeringen tog ned avsevärt.

Man ska inte tolka skillnaden mellan utgiftskvot och skattekvot som ett mått på budgetunderskottet. Man måste i så fall även ta hänsyn till bl a avgifter och överskott på offentlig verksamhet. Budgetunderskottet är trots detta bekymmersamt, vilket framgår av Figur 6. I denna figur har jag ökat på de staplar som regeringen själv presenterar för innevarande och kommande budgetår. Skillnaden, som man kan hitta väl undanstoppad längst bak i finansplanen, får man om man istället studerar det underliggande budgetunderskottet. Dessa staplar visar situationen när man har rensat den faktiska budgetutvecklingen för de engångseffekter och andra mer eller mindre optiska effekter som åstadkoms genom de åtgärder som nu vidtas. För 1992/93 är det underliggande budgetunderskottet en bit över 90 miljarder.

Finansministern tröstar oss med att en stor del av budgetunderskottet är konjunkturberoende och därmed kommer att försvinna av sig själv när tillväxten kommer igång igen, även om det kan ta litet tid. Ett sådant resonemang bortser från förändrade prioriteringar i den ekonomiska politiken. Den sk konjunkturedgången är så här långt en sänkning av kapacitetsutnyttjandet från ett utgångsläge med en klar översysselsättning med arbetslöshetsstal på 1,5 procent, något som är omöjligt att hålla i längden. Med inflationsbekämpningen som det långsiktiga huvudmålet för den ekonomiska politiken är det självklart att vi inte kommer tillbaka till så låga arbetslöshetsnivåer. Vi

Figur 5 Skattetryck och utgiftstryck.

Procent av BNP

har därmed en permanent sänkning av kapacitetsutnyttjandet. Förhoppningsvis kommer vi senare att kunna få ned arbetslösheten från de 5 procent som vi kommer att hamna på inom de närmaste 2 åren, men tillbaka till nivåerna från slutet av 1980-talet kommer vi aldrig, menar jag.

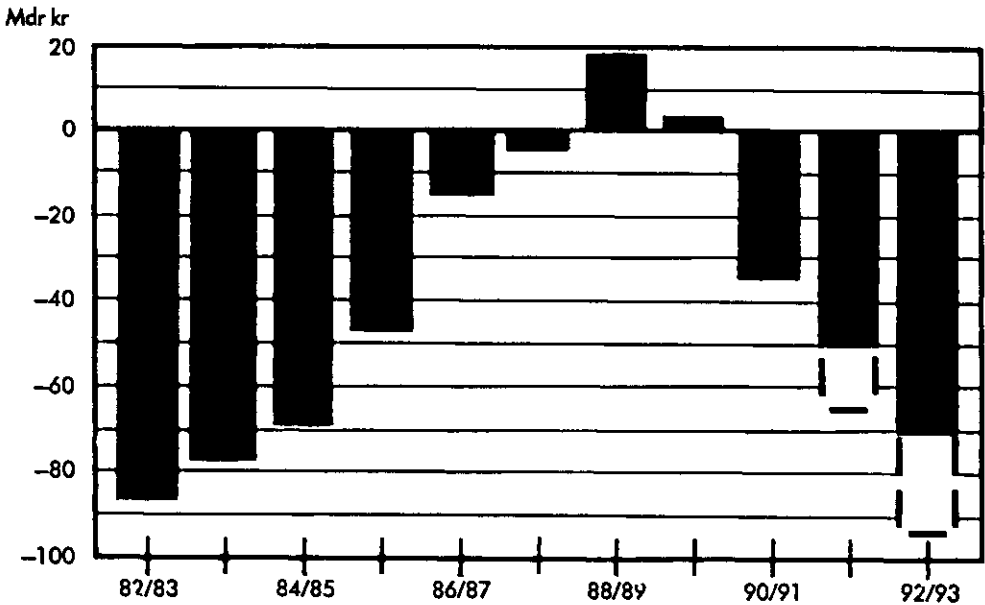
En stor del av den sk konjunkturberoende delen av budgetunderskottet är därför i själva verket en permanent ökning. För att utvecklingen inte ska fortsätta i samma takt krävs radikala grepp på budgetens utgiftssida. Den nu lagda budgeten innehåller knappast ens en början på dessa grepp. Den sammanställning av de planerade besparingarna på utgiftssidan, som läckte ut lagom i förväg, var lång och imponerande, men innehöll egentligen endast två poster av någon betydelse. Den första var det minskade statsbidraget till kommunerna, för budgetåret 1992/93 en budgetårseffekt på 3,8 miljarder kronor, för helåret 1993 7,5 miljarder. Den andra var införandet av karensdagar med en besparing för budgetåret 1992/93 på 2,3 miljarder kronor och för kalenderåret 1993 på 4,7 miljarder.

Bägge dessa effekter krymper avsevärt i betydelse vid ett närmare studium. I det första fallet är det inte staten som sparar utan kommunerna. Det finns ingenting sagt om hur detta ska göras. Personligen tror jag att det är möjligt för kommunerna att ta igen detta genom avgiftshöjningar mm, åtminstone under det första året. Det är inte förrän vi har fått konkurrens på all kommunal verksamhet som kommunerna hindras från att vältra bidragsminskningar framåt. Jag är därför mycket skeptisk till omfattningen av denna totala besparing.

När det gäller karensdagarna deklarerar tydligt i finansplanen att det är företagen som gör besparingen eftersom vi numer har två arbetsgivarveckor i sjukförsäkringen. Finansplanen deklarerar visserligen att beloppet kan återtas genom en höjning av arbetsgivaravgifterna men det torde vara osannolikt att staten faktiskt gör det.

Därmed har summan av utgiftsminskningar på 14 miljarder krymt till på sin höjd hälften. Mot detta står ett antal mycket stora diskretionära utgiftshöj-

Figur 6 Budgetunderskottet.

Källa: Riksrevisionsverket.

ningar som regeringen har genomfört innan finansplanen lades. Arbetsmarknadspolitiken svarar för ca 7,5 miljarder av dessa. De förändringar som den nuvarande regeringen inför inom bostadpolitiken är sannerligen inte heller några besparingar, men de har inte alls diskuterats i den offentliga debatten. Riksdagen hade fattat beslut om att ersätta räntesubventionerna till alla former av fastighetsägare med räntelån. Det är en utgiftspost på 28 miljarder kronor. Det fanns möjligheter för den sittande regeringen att skylla alla obehagliga konsekvenser av detta på den avgångna regeringen. Ändå valde man att stryka ett streck över beslutet och ersätta denna besparing med en nu tillsatt utredning som ska lägga förslag under våren. Detta innebär att man definitivt har skjutit på besparingen åtminstone ett år, troligen minst två år.

Mot bakgrund av allt detta är jag förvånad över finansmarknadernas positiva reaktion på finansplanen. Jag ser mycket prat men i dagens läge små konkreta resultat av denna politik. Min förhoppning är att finansministern här kan övertyga

oss alla om att det myckna pratet också kommer att övergå i åtgärder. Jag ser det inte i siffrorna.

Nils Lundgren:

Trendbrott

Jag vill framlägga ett antal kommenterande synpunkter. Regeringen säger sig för det första inte vilja kasta sig över de kortsiktiga balansproblemen. Man hävdar att vi har dålig erfarenhet av sådan ekonomisk politik och får stöd i denna uppfattning av ekonomkåren i stort. Då kommer den internationella lågkonjunkturen att klämma åt industrin. Samtidigt har vi en inhemsk byggkris som inte går att undvika (vilket jag återkommer till). Det kommer att frigöras arbetskraft från industrin och byggsektorn i en mycket stor omfattning. Vidare kan vi räkna med ett påtagligt ökat hushållssparande och då inte endast som en rekyl på det exceptionellt låga hushållssparande vi hade i slutet av 1980-talet i samband med kreditmarknadernas avreglering.

I vanliga OECD-länder tenderar hus-

hållens sparkvot att uppgå till mellan 8 och 12 procent. Sverige, liksom övriga Norden och USA, har legat mycket lägre och med Sverige oftast i den absoluta botten. Detta har förklarats med att vi har en ovanligt hög inflation, nedreglerade räntor, och exceptionellt höga marginalskatter på kapitalavkastning som i praktiken inte var avkastning utan inflationsluft. Vi har inte haft några självrisker i socialförsäkringssystemen. Vi har haft ett nationellt obligatoriskt pensionssystem av fördelningskaraktär. Vi har vidare haft en bostadspolitik som inte har byggt på sparande, som i flertalet andra länder. I Sverige har föräldrar satt barnen i bostadskö, medan man i andra länder har börjat spara för att underlätta barnens bostadsförvärv. Man kan även tillägga att vi har haft en stabilt låg arbetslöshet och det således inte heller av den anledningen har funnits något behov av ett buffertsparande.

Alla dessa skillnader har ändrats eller håller på att ändras. Nu har vi redan en mycket låg inflationstakt. Den kommer säkert att fortsätta att vara låg. Vi har dramatiskt sänkt skatten på kapitalavkastningen. Vi inför nu självrisk i socialförsäkringssystemen. Folk läser dagligen i tidningarna att ATP-systemet är i gungning. Det väller in pengar i olika privata pensionssystem. Vi kommer att lägga om bostadspolitiken vilket bör leda till ett ökat sparande. Nu får vi, förhoppningsvis, inte lika hög arbetslöshet som i andra europeiska länder men ändå väsentligt högre än vad vi har varit vana vid. Denna arbetslöshet slår även mycket mer jämlikt än vad vi har varit vana vid sedan tidigare. Nu drabbas högre tjänstemän, *middle management*, och andra som är ovana vid tanken men som har möjlighet att spara och försäkra sig mot ekonomiska påfrestningar.

Sammanfattningsvis betyder detta ett trendbrott. Vi kommer att få en påtaglig nedgång i pris- och lönestegringstakten och under tiden ska regeringen förbättra

det ekonomiska systemet. Därefter kommer en internationell konjunkturuppgång under loppet av 1993. Under 1994 bor den internationella efterfrågan åter vara ganska hygglig. När vi åter går till val hösten 1994 ser bilden faktiskt rimlig ut. Det är möjligt att detta är en strategi som både är förenlig med vad landet behöver av ekonomisk politik och med vad den sittande regeringen behöver för att vinna nästa val.

Byggkrisen

Utvecklingen innehåller naturligtvis även risker. En risk är att byggsektorn får ett större bakslag än vad som har beräknats. Åtgärder skulle då kunna bli nödvändiga. När det gäller bostadsbyggandet leder nästan alla kalkyler till att vi egentligen redan har ett för stort bostadsbestånd. Internationella jämförelser är alltid svåra men i Sverige har vi ca 45 kvadratmeter per person medan man i andra länder ligger väsentligt lägre. Att vi har nått en så hög kvadratmeteryta per person beror i stor utsträckning på att hushållsplittningen har gått längre i Sverige än i något annat land. Det är de ensamstående som bor på den största ytan per capita. Det är svårt att se att vi parat med de förändringar som driver upp relativpriserna för boendet skulle kunna bevittna en stigande efterfrågan.

Detta är ett problem i en sektor där beståndet är så extremt stort i förhållande till nybyggnationen, dvs att kapitalet är så långlivat. Vi bygger varje år mellan 1 och 1,5 procent av beståndet. Det är därmed mycket lätt att ett måttligt fall i efterfrågan leder till ett kraftigt ras i byggandet under många år. Situationen hjälps något av att bostäderna lyckligtvis står på fel ställe, av att miljonprogrammets produkter har så låg kvalitet att de måste repareras och av att bostadsbeståndet är utformat för en annan demografi. Vi kommer trots allt att få en viss ny- och ombyggnation. Bakslaget för bostadsbyggandet är dock av mycket stor omfattning.

Inte heller kommer kontorsfastighetsbyggandet att bära upp produktionen. Vakanserna växer nu snabbt. Samtidigt blir under året en mängd nya kontorsfastigheter klara. Styrsystemen inom både den statliga och kommunala sektorn vad gäller lokalkostnader har varit ytterst bristfällig. Nu uppkommer denna styrning både genom en omorganisation av Byggnadsstyrelsen och ute i kommunerna. Vi har ett sällsynt lågt och ekonomiskt utnyttjande av den offentliga sektorns lokaler och därför kommer utbudet även att öka härifrån.

Det höga hushållssparandet, trots en hygglig inkomstutveckling, medför att privatkonsumtionen inte stiger speciellt snabbt. Det pressar då parti- och detaljhandeln, vilket kommer att betyda en minskad efterfrågan på affärslokaler. En jämförelse med omvärlden visar att Sverige har en mycket stor butiksyta per omsatt krona.

Sammanfattningsvis får vi en dramatisk nedgång i nybyggnationen av hus. Det enda hoppet står till anläggningsverksamheten och infrastrukturinvesteringarna. Kraven ökar nu på ytterligare satsningar inom detta område. Det motsvarar dock endast en liten del, kanske 15 procent, av det totala byggandet. Vi har även en betydande specialisering inom byggandet och det kommer att bli svårt för husbyggare att gå över till anläggningsverksamhet. Det tar lång tid att bygga upp kompetensen. Jag tror därför att vi kommer att få en byggkris som blir för stor. Det är inte endast frågan om en rimlig neddragning av en nu överdimensionerad byggsektor utan risken är att vi står inför ett totalt sammanbrott för en mycket stor sektor i ekonomin.

Det politiska trycket kommer att bli stort från en allians av både anställda inom och ägare till byggföretag, vilket kommer att skapa betydande problem. Risken finns också att vi förstör inhemsk kompetens vilket kan få allvarliga konsekvenser senare, framåt sekelskiftet. Re-

geringen kommer förmodligen redan under denna mandatperiod tvingas göra något åt detta problem.

Anpassningen

När den socialdemokratiska regeringen tillträdde 1982 satsade den riktigt rejält med en devalvering dvs på en sk *demand switching*. Den misslyckades dock med att få till stånd en nödvändig *demand reduction* under 1980-talets lopp. Istället växte vi i växelkursen med en tillräckligt hög inflation i priser och löner, utan att komma in i den balans som var avsedd.

Den nya borgerliga regeringen startar egentligen i precis motsatt ände. Vägen är stängd för *demand switching* via en devalvering och den nya regeringen satsar allt på en *demand reduction*. Regeringen får dessutom draghjälp av den internationella lågkonjunkturen som slår extra hårt mot Sverige. Om man lyckas beror nu på om man tillräckligt fort får en uppbromsning av pris- och lönestegringstakten. Målet är inte uppnått bara för att man kommer in i samma takt som konkurrentländerna om man inte ligger på samma nivå också. Det krävs därför lägre inflationstakt under en viss tid för att komma i fas på lång sikt.

Lyckligvis är Sverige ett tämligen lätt-skött pastorat i detta avseende. Pris- och löneflexibiliteten är betydande. Jag tror att föreställningen, i den allmänna debatten, att vi har ett speciellt inflationistiskt system är en fullständig felsyn. De studier som finns pekar på att vi egentligen endast har haft en inflationistisk ekonomisk politik.

Den öppna arbetslösheten i Sverige kommer *upp* i siffror kring 5 procent när det är som värst nästa vinter. I länder som Tyskland, England, Benelux osv kommer man aldrig *ner* i 5 procent. Om man kommer ner i trakten av 6 procent upplever dessa ekonomier en våldsamt överhettning och måste slå till bromsarna. Ofta hinner man inte utan hamnar i en snabb pris- och lönestegringstakt. Det vi-

sar hur gynnade vi är. Får vi åtstramningen reagerar den svenska ekonomin snabbt och pris- och lönestegringstakten anpassar sig fort. Vi har redan nu kommit ned på en nivå under tex den tyska. Jag kan inte se annat än att vi kommer att förbättra konkurrenskraften, mätt i löner per timme, och inte endast sluta att försämra den.

Jag håller helt med Hans Tson Söderström att produktiviteten är på uppåtgående. Det är det, genom Produktivitetsdelegations försorg, kända uttrycket omvandlingstrycket som gör sig gällande. Vi har rimligen bland världens bästa industriledare. Det framgår av att de kan överta företag i snart sagt alla länder och driva dem med framgång. När dessa företag utmärkt driver anläggningar i Gent med hög produktivitet, förstår man att samma ledningar också skulle kunna leda sina anläggningar i Sverige lika bra om de övriga förutsättningarna överensstämmer. Dit är vi nu på väg. Vi talar här om vissa regelförändringar som omedelbart ger chansen för i stort sett samma arbetskraft och identiska företagsledningar att göra lika väl ifrån sig på svensk botten. Vi bör här få ett klart lyft. Dämpningen av produktivitetökningen under 1980-talets sista år blir då tillfällig och beroende på överhettningen.

Lägger vi detta produktivetslyft till den låga pris- och lönestegringstakten ser det ganska ljusst ut framöver. Vi har möjligheten att förbättra konkurrenskraften och att få en uppgång i lönsamheten redan innan den goda konjunkturen återvänder.

Jag vill även påminna om att utifrån sett, ur andra länders perspektiv, ser den svenska utvecklingen inte så tokig ut som den gör inifrån. Utifrån ser man ett land som snabbt går mot balans, där pris- och lönestegringstakten är låg, räntorna sjunker och bytesbalansen förbättras (givetvis delvis genom dåliga investeringar). Synar vi bytesbalansen i sömmarna finner vi att den egentligen är bättre än man först kan ana. Handelsöverskottet är gigantiskt.

Tjänstebalansen är inte dålig. Det är helt och hållet räntebetalningarna som förklarar minustecknen. Till detta ska läggas betydande värdestegringar på tillgångar utomlands som inte kommer med i statistiken. Den svenska nationalförmögenheten är med andra ord inte stadd i någon försämring. Sverige uppfyller väl konvergensvillkoren som ställs upp av EG. Utifrån sett är de svenska offentliga finanserna i sällsynt gott skick, jämfört med andra länder.

Finansiella problem

Jag vill avsluta med några ord om de finansiella frågorna och riskerna för fortsatta kreditförluster. Trots att ränteläget har fallit en bit redan är det troligt att det faller ytterligare en bit. Det hindrar inte att vi står inför betydande problem.

Problemen inom byggsektorn beror bl a på att vi har ett större bestånd än vad som för närvarande efterfrågas. Därigenom får vi ett prisfall på fastigheter. Det kommer att ta många år innan fastighetspriserna åter styrs av nybyggnadskostnaderna. Priserna kan i princip sjunka hur lågt som helst under en mellanperiod. Vi har haft en diskussion om direktavkastningarna på fastigheter har varit för låga och därigenom drivit upp fastighetspriserna. I grunden är dock detta en vanlig prisbildning på en marknad. Normala fastighetspriser ges av hyresintäkter minus driftskostnader dividerade med någon realränta plus riskpremie. Risken för framtida fastighetsprisfall är betydande. Kontorsfastighetshyrorna tenderar att sjunka. Realräntan sjunker inte. De ökade vakanserna bör leda till en ökad riskpremie. Fastighetspriserna kommer därför troligen att vara under fortsatt press.

Jämför vi den svenska utvecklingen med den norska, har det norska bankväsendet i stort sett fått sitt kapital utradet. Kvar finns en kapitalbas på runt en miljard kronor. I Finland ser det också exceptionellt dåligt ut. Frågan infinner sig

om även vi i Sverige löper risken att hamna i en liknande situation. Även om vi får betydande påfrestningar tror jag inte problemen blir så stora. Kapitalbasen i det svenska banksystemet är av en helt annan klass, med mellan 60 och 80 miljarder. Förlusterna på först 10 och sedan 25 miljarder kronor under de senaste två åren har inte allvarligt rubbat systemet. 1990 ökade to m kapitalbasen något trots kreditförlusterna. Under 1991 var det litet värre, men frågan är om förlusterna under en följd av år kommer att vara i storleksordningen 25–30 miljarder kronor per år. Det är vad som skulle krävas för en norsk utveckling. Det ter sig inte troligt men därmed inte sagt att problemen är över. Vi får säkert betydande kreditförluster både under 1992 och 1993. Detta gäller framför allt för kontorsfastigheterna.

På bostadssidan är det svårt att se att vi skulle få ett så stort bakslag att det skulle resultera i kreditförluster på 20–30 miljarder på ett år. De allra flesta kommer att kunna behålla arbetet, inkomstutvecklingen i hushållen är inte dålig och räntorna sjunker. Det är de som blir arbetslösa, det är alldeles för många, som får problem. Jag har gjort ett försök att kalkylera detta. Arbetslösheten kommer att medföra många personliga tragedier, men den makroekonomiska effekten blir ändå begränsad. Inte alla äger sina bostäder. Belåningen av hushållsägda bostäder är i genomsnitt låg, även om den är hög i många marginalfall.

Anne Wibble:

Det gläder mig att höra att Nils Lundgren påstår att läget ändå är hyfsat bra i den finansiella sektorn. Det är bra om bankekonomer med förmodad insikt känner sig manade att säga detta.

Hans Tson Söderström förbryllar mig något. Först tycktes det som om han klagade på att jag gav en alltför optimistisk bild och att den ekonomiska utvecklingen i själva verket skulle bli sämre.

Därefter påstod han att det var korrekt att inte ha någon konjunkturpolitik. Åter senare hävdade han att man ändå måste ta hänsyn till efterfrågan. Mitt i anfördet landar han i slutsatsen att det finns en betydande risk att den ekonomiska politiken blir alltför kontraktiv. Slutligen, genom olika intressanta resonemang, kom han fram till att det krävs mer restriktiva åtgärder för att få bukt med de strukturella förändringarna. Min slutsats av detta vinglande mellan olika ställningstaganden är att finansplanens bedömning kanske trots allt ligger ganska rätt.

Icke desto mindre ska jag besvara några frågor. Argumentationen lät möjligen bestickande att om vi hade behållit det redan fattade beslutet om räntelånen hade vi kunnat spara 28 miljarder kronor redan i denna budget. Så är dock inte fallet. Effekten av räntelåneförslaget på dagens budget är i praktiken noll. Det kommer visserligen effekter senare men även den nya regeringen planerar att genomföra förändringar i bostadsfinansieringsystemet som minskar belastningen på statens budget högst väsentligt. De 28 miljarderna är en sorts bruttobesparing och det fanns i det beslut vi nu har upphävt också betydande utgiftsökningar i form av en garanti vid hög realränta. Den stora besparingen skulle uppkomma snabbt endast om realräntan sjönk mycket kraftigt.

Byggsektorn har diskuterats livligt här i kväll. Både Hans Tson Söderström och Nils Lundgren har konstaterat att vi redan nu har ett ganska gott bostadsbestånd i Sverige. Det är svårt att se att efterfrågan på fler bostäder skulle vara speciellt stor. Däremot kan det finnas en efterfrågan på en annan typ av bostäder och i andra delar av landet. Det finns med andra ord utrymme för en viss ny- och ombyggnation. Med utgångspunkt från den strategi som jag bedömer som riktig och som också Hans Tson Söderström argumenterade för måste det rimligen vara en del av K-sektorn som ska växa framöver. Nils

Lundgren tycktes då vilja att man bidrog till denna *switch* genom att stimulera byggnadssektorn. Jag ser det inte så. Det är till största delen en skyddad sektor och det saknas en viktig ingrediens, nämligen efterfrågan på produkten.

Hans Tson Söderström hävdade med rätt att det är illavarslande att utgiftskvoten, trots de förändringar vi genomför, stiger med några tiondelar. Hela denna ökning och mer därtill består dock av ökade utbetalningar av arbetslöshetsunderstöd. Med den i grunden rätt positiva bedömning av den svenska arbetsmarknaden som både Hans Tson Söderström och Nils Lundgren tycktes dela, menar jag att det vore helt orimligt att vi inte skulle få ned arbetslösheten högst avsevärt i ett mer balanserat tillstånd med god tillväxt. Då försvinner en stor del av denna ökning.

Däremot minskar övriga transfereeringsutgifter som andel av BNP. Detta är helt nytt för Sverige. Man kan hävda att det inte går tillräckligt fort, att det borde ske i större omfattning etc, men då skulle man slå ut stora industrigrenar under tiden. En ytterligare förändring som inte syns i utgiftskvoten men som ändå är viktig för de strukturella förändringarna är att utgifterna för konsumtion har överflyttats till investeringar. Investeringsutgifterna som andel av BNP ökar faktiskt från 2,5 procent förra året till 3 procent nästa år.

Sammantaget vill jag nog hävda att finansplanen innehåller en viktig och riktig början till de strukturella förändringarna. Jag hävdar ingalunda att allt är klart men utgångsläget är bättre för framtida år än om dessa åtgärder inte hade vidtagits. Jag vill hävda att vi inte endast har vidtagit åtgärder för ett engångslyft, vilket Nils Lundgren tycktes suggerera, utan faktiskt för en politik som möjliggör uthålligt högre produktivitetstillväxt. Nils Lundgren hävdade att produktiviteten nu återgår till en mer normal nivå genom att vända överhettningens problemen. Jag vill

dock påstå att det finns ett antal strukturellt betingade faktorer som har dragit ned den svenska produktivitetstillväxten över ett antal år. Den stora långsiktiga uppgiften är att få upp den svenska produktivitetsutvecklingen. Jag kan inte riktigt förstå varför vi i Sverige skulle vara sämre än i andra länder på att skapa produktivitetsoökningar. Tvärtom tycker jag att vi borde ha bättre förutsättningar om vi skötte den ekonomiska politiken på ett bättre sätt. Det är det vi tänker åstadkomma.

Eskil Wadensjö:

Debatten är nu öppen för andra inlägg. Först på talarlistan står Danne Nordling.

Danne Nordling:

I regeringsdeklarationen står att "skattepolitiken inriktas på en successiv sänkning av det totala skattetrycket". Det ekonomisk-politiska syftet anges vara att stärka den svenska ekonomins "utvecklings- och konkurrenskraft". Regeringen har sålunda redan under hösten aviserat eller genomfört vissa skattesänkningar som i huvudsak berör 1992. Några ytterligare sänkningar för 1993 eller 1994 har regeringen varken föreslagit eller aviserat i den nu framlagda budgetpropositionen.

Någon successiv sänkning av skattetrycket förefaller det därför inte vara fråga om och förstärkningen av ekonomins utvecklingskraft kommer uppenbarligen att begränsas till de under hösten offentliggjorda skattesänkningarna. Frågan är om dessa är tillräckligt omfattande för att ge upphov till den nödvändiga förstärkningen av den svenska samhällsekonomins effektivitet.

I den allmänna debatten har det getts sken av att regeringens skattesänkningar varit synnerligen kraftfulla. Också från regeringens sida har man pekat på en kraftig minskning av skattekvoten, från 56,1 procent av BNP 1990 till 52,2 procent 1993.

En sådan jämförelse är emellertid miss-

visande om man vill bedöma de skattepolitiska åtgärder som den nya regeringen ansvarar för. Vi har på Skattebetalarnas förening gjort en beräkning som utvisar att närmare 90 procent av den förutsedda sänkningen av skattekvoten 1990 till 1993 inte beror på den nuvarande regeringens skattepolitiska åtgärder.

I denna beräkning har vi t ex inte inräknat eventuella effekter av skatteomläggningen 1991 i den nuvarande regeringens åtgärder. Inte heller har vi tagit med moms-sänkningen 1992 utom vad gäller turist- och reseomsen. Samma sak gäller de sänkta löneskatterna 1992 som är en följd av det tidigare beslutade införandet av arbetsgivarperiod i sjukförsäkringen.

Kvar blir den borttagna förmögenhets-skatten på småföretagens egna kapital och sänkningen av förmögenhetsskatteskalen samt sänkningen av arvsskatten och momsens på resor och turism. Härtill kommer också borttagandet av den särskilda löneavgiften och omsen på aktiehandel. Summan blir i runda tal 7-8 miljarder kronor och sänkningen uppgår i skattekvotstermer till knappt 0,5 procent av BNP. Det är med andra ord bara en dryg tiondel av den sänkning av skattekvoten på 3,9 procentenheter mellan 1990 och 1993 som jag nämnde tidigare.

Min fråga till finansministern är därför följande: Avser regeringen föreslå ytterligare skattesänkningar under våren eller anser finansministern att Sveriges ekonomi har getts en tillräcklig förstärkning av utvecklingskraften genom den knappt halva procentenhets sänkning av skattekvoten som regeringen hittills har ansvarat för?

Rolf Englund:

Övergången från hög inflation till låg inflation har olika effekter som brukar sammanfattas med ordet stålbad. Löneökningarna ska sjunka. Fastighetsmarknaden, inklusive villa- och egnahemsmarknaden, ska anpassas. Vid en lägre infla-

tion stiger inte villorna lika mycket i värde varje år, och med hänsyn till diskonteringen innebär det sänkta marknadspriser. För villaägarna vore det bra om man då kunde sänka räntan. Det är dock svårt beroende på vår utlandsskuld. Räntebetalningarnas minus i bytesbalansen, är mycket stort. Det beror på vår stora utlandsskuld som för närvarande är ca ett tusen miljarder. Det är i storleksordningen samma som Brasiliens utlandsskuld. En del av dessa pengar har använts till fastighetsuppköp utomlands så de är inte helt borta. En del har även använts till räntearbitrage.

Bekymret är hur långt stålbad villaägare, väljare och regering klarar. Det är den fråga många inom och utom landet ställer sig.

Hans Tson Söderström:

Mycket kan jag tolerera att bli anklagad för, t ex för att ha fel, men när Anne Wibble påstår att jag vinglar måste jag få tillfälle till genmäle.

Vad jag försökte säga var att det totala efterfrågetrycket i dagens läge är välavvägt men att det kan hända att vi får en sämre utveckling än den som skisseras av regeringen. I det läget behövs en Plan B som stimulerar ekonomin mer. Vidare hävdade jag att kraften i strukturreformerna som regeringen bedriver måste vara större. Framför allt måste omfördelningen från konsumtion till kapitalbildning, från offentlig till privat sektor vara starkare. I många fall ser vi fortfarande; försökte jag klargöra, ingen effekt av den marschrättning som regeringen verbalt anger. Jag kan inte se någon motsättning i dessa ståndpunkter.

Till sist, faktum kvarstår att i dagens läge uppgår räntesubventionerna till bostadssektorn till 28 miljarder kronor. Enligt det Birgerssonska förslaget skulle samtliga dessa räntesubventioner direkt ersättas av lån. Det är för mig en gåta hur budgeteffekten av detta kan vara lika med noll.

Anne Wibble:

För att börja med bostadssubventionerna har Hans Tson Söderström rätt i att de 28 miljarderna hade försvunnit. Problemet är dock att det tillkommer en massa andra utgifter i form av riskgarantier och annat som staten i det tagna beslutet åtog sig att uppfylla och det är ändå nettoeffekten som är intressant. För den budget vi nu diskuterar skulle effekten i stort sett ha blivit noll. Jag vill också upprepa att den nya regeringen har för avsikt att förändra bostadsfinansieringssystemet.

Rolf Englund frågade i princip om vi klarar av ett längre stålbad. Jag kan inte se att vi har några alternativ. Självklart kommer vi att klara det eftersom vi måste klara det. Visserligen kan smärre justeringar bli nödvändiga men man måste bestämma sig för en långsiktig strategi och hålla fast vid den. Det är precis en sådan långsiktig strategi som ligger bakom planerna för de offentliga utgifterna i finansplanen.

Danne Nordling frågar om det räcker att sänka skatterna med en halv procentenhet vilket är vad vi själva har åstadkommit. Nej självklart inte! Man kan alltid tvista om vem som ska få äran att ha genomfört ett antal skattesänkningar. Själv skulle jag gärna ta på mig en del av äran för en stor del av det som ligger i skattereformen, även om det föll under en tidigare mandatperiod. Det stämmer att denna regering har lagt förslag som motsvarar sänkningar på 7-8 miljarder kronor utöver vad som låg tidigare.

Däremot har Danne Nordling fel när han påstår att vi inte har avviserat fler skattesänkningar. Vi har avviserat fler sänkningar av samma typ av skatter, nämligen för företagande och sparande. Det handlar tex om att underlätta småföretagens riskkapitalförsörjning, att underlätta expansionsvillkoren för enskilda näringsidkare som inte har aktiebolag (och som därför inte har den bolagsbeskattning som vi reformerade för några år sedan)

och att behandla den Hjalmarssonska utredningen om energiskatter med relativ snabbhet. Ett stort antal statsråd har sagt att vi ska ta bort kilometerskatten. Flyttskatten, som motverkar rörligheten på bostadsmarkanden, är föremål för skyndsamma insatser för att kunna tas bort. Vi har även aviserat en del andra insatser för att skattemässigt underlätta för dem som vill starta ett företag.

Den bedömning vi nu gör är att det årligen krävs skattesänkningar av storleksordningen 10 miljarder kronor framöver. Därför är kraven på utgiftsförändringar i storleksordningen 10-15 miljarder kronor även framöver. Det är samma strategi som vi har lagt fram i regeringsförklaringen och i höstpropositionen. Den ligger självklart fast. Ytterligare resonemang om skattepolitiken kommer vi att föra både med utgångspunkt från långtidsutredningen och från en presentation av Sverige, Europa och skattepolitiken som kommer under våren.

Den framtida skattepolitiken kommer att vara föremål för diskussion men inriktningen är tydlig och klar. Den är en viktig del i att skapa ett bättre företagsklimat. Skattepolitikens inriktning ställer även betydande krav på neddragningar i de offentliga utgifterna. Ju högre kraven är inom skattepolitiken ju större blir kraven på utgiftsförändringar, inte minst eftersom en del av det finansiella underskottet inte försvinner av sig självt vid en bättre ekonomisk utveckling och en bättre tillväxt. Denna mer strukturellt betingade del bör, enligt min uppfattning, åtgärdas. I finansplanen beskrivs att denna typ av strukturella underskott inte bör accepteras. Normen, som Hans Tson Söderström är så förtjust i, bör vara att underskott över konjunkturcykeln inte bör existera. Det ställer stora krav på den ekonomiska politiken framöver. Trots olika värdefulla synpunkter här, vill jag, inte oväntat, vidhålla att den bästa ekonomiska politiken finns beskriven i årets finansplan och budgetproposition.